

Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky
Odbor Parlamentný inštitút

Edícia: Informácie

1/2023

„Ústavný vývoj – čas zmien“ Záznam z diskusie o vývoji a súčasnom stave Ústavy SR

Vypracoval: Peter Plenta, PhD., Odbor Parlamentný inštitút

Spolupráca: Victoria Mária Širocká, stážistka

Schválila: PhDr. Natália Petranská Rolková, PhD.,
riaditeľka Odboru Parlamentný inštitút

**Bratislava
marec 2023**

Anotácia:

Tento materiál prináša hlavné body diskusie „Ústavný vývoj – čas zmien?“ V rámci podujatia sa otvorili zásadné témy, napríklad či text ústavy obstál, či je potrebné upraviť preambulu, či je počet ústavných zmien primeraný a aké výzvy čakajú slovenskú ústavu v budúcnosti.

Kľúčové slová:

Ústava Slovenskej republiky, preambula, ústavné zmeny, diskusia

Postavenie odboru Parlamentný inštitút definuje § 144 zákona NR SR č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky, podľa ktorého Parlamentný inštitút plní informačné, vzdelávacie a dokumentačné úlohy súvisiace s činnosťou NR SR a jej poslancov. Súčasťou odboru je aj oddelenie Parlamentná knižnica a oddelenie Parlamentný archív.

V rámci informačnej činnosti odbor Parlamentný inštitút vydáva spravidla tieto informačno-analytické materiály:

V oblasti vzdelávania odbor Parlamentný inštitút zastrešuje úvodné inštruktážne semináre najmä pre novozvolených poslancov, účasť Kancelárie NR SR na parlamentnej rozvojovej spolupráci určenej pre zahraničné parlamenty, stážový program pre študentov vysokých škôl, ako aj ďalšiu vzdelávaciu, prednáškovú a publikačnú činnosť.

Materiál slúži najmä pre poslancov Národnej rady Slovenskej republiky a zamestnancov Kancelárie NR SR a nemôže v plnej miere nahrádzať právne alebo iné odborné poradenstvo v danej oblasti.

Zverejňovanie materiálu je možné iba so súhlasom odboru Parlamentný inštitút a autorov. Údaje použité v materiáli sú aktuálne k dátumu jeho zverejnenia. Materiál neprešiel jazykovou úpravou.

Všetky iniciatívne materiály PI nájdete na:
<https://www.nrsr.sk/web/?sid=nrsr/kancelaria/pi/oa/materialy/pm>

Záznam z diskusie „Ústavný vývoj – čas zmien?“

Anotácia:

Tento materiál prináša hlavné body diskusie venovanej 30. výročiu vzniku Ústavy SR: „Ústavný vývoj – čas zmien?“ V rámci podujatia sa otvorili zásadné témy, napríklad či text ústavy obstál, či je potrebné upraviť preambulu, či je počet ústavných zmien primeraný a aké výzvy čakajú slovenskú ústavu v budúcnosti.

Kľúčové slová:

Ústava Slovenskej republiky, preambula, ústavné zmeny, diskusia

Recording from the discussion "Constitutional development – a time of change?"

Annotation:

This material presents the main points of the discussion dedicated to 30th anniversary of the Slovak constitution: "Constitutional development – time of a change?" The event opened up fundamental topics, for example, whether the text of the constitution is sufficient, whether it is necessary to modify the preamble, whether the number of constitutional amendments is adequate and what challenges await the Slovak constitution in the future.

Keywords:

Constitution of the Slovak Republic, preamble, constitutional amendments, discussion

Úvod – diskusia „Ústavný vývoj – čas zmien?“

Diskusiu zorganizoval Parlamentný inštitút Kancelárie NR SR 1. septembra 2022. Diskusia sa konala v rámci *Dňa otvorených dverí Národnej rady Slovenskej republiky* a zúčastnili sa jej štyria hostia:

- **doc. JUDr. Kamil Baránik, PhD.,** Právnická fakulta UMB
- **doc. JUDr. Marián Giba, PhD.,** Právnická fakulta UK
- **prof. JUDr. Ján Svák, DrSc.,** Právnická fakulta UK
- **JUDr. Milan Vetrák, PhD.,** Ústavnoprávny výbor NR SR

Diskusiu moderoval **Mgr. Martin Mališka** z Parlamentného inštitútu, podľa ktorého sú okružle výročia príležitosťou na bilancovanie a zhodnotenie uplynulého vývoja, avšak je to aj príležitosť na to, aby sme hľadeli do budúcnosti – zjednodušene povedané, odkiaľ prichádzame a kam smerujeme?

Materiál prináša prehľad názorov diskutujúcich, ich hlavné argumenty a reakcie na otázky či komentáre. Prezentované názory sa nemusia zhodovať s pozíciou Parlamentného inštitútu a Kancelárie NR SR. Nejde o doslovný prepis diskusie, ale o efektívne zhrnutie hlavných myšlienok pri zachovaní kontextu a vernosti vyjadrení. Kompletný zvukový záznam z podujatia je dostupný na intranete Kancelárie NR SR na nasledujúcom odkaze:

<http://knrsr.skolenia/Stranky/Diskusiak30vyr.aspx> (DOD1)

Najdôležitejšie body z diskusie

- ❖ Súčasná ústava je druhou najdlhšie platnou ústavou našej histórie. Ústava však nie je len o normatívnom texte, ale aj o prístupe k nej. Podľa diskutujúcich potrebujeme skôr zmeniť spôsob, akým sa ústava mení, než zmenu samotného textu.
- ❖ Medzi základné pramene ústavného práva bezpochyby patrí aj judikatúra, ktorá zakotvuje princípy a hodnoty právneho štátu obsiahnuté v 154 článkoch Ústavy SR.
- ❖ Do budúcnosti bude zrejme potrebné prijať ústavno-právnu definíciu človeka. Pretože tu máme umelú inteligenciu a virtuálnu realitu, ktorá má vlastnú právnu subjektivitu.
- ❖ Z pohľadu ľudských práv je najlepšie, keď bude platiť princíp neznížiteľnosti úrovne ochrany ľudských práv.
- ❖ Je nutné zmeniť ústavu a vytvoriť mechanizmus, aby sama národná rada vtedy, keď to bude nevyhnutné, mohla svoje volebné obdobie ukončiť.

- ❖ Veľmi diskutovanou témou je novelizácia ústavného zákona o spolupráci medzi parlamentom a vládou v záležitostiach Európskej únie. Európska únia bude určitým spôsobom vyvíjať tlak na to, aby boli rozhodnutia prijímané viac kvalifikovanou väčšinou než jednomyselnosťou. Prirodzene je to aj určitý boj o vzdanie sa časti suverenity.
- ❖ Budúcou výzvou je riešenie ústavného zákona o ochrane verejného záujmu, teda zákazu konfliktu záujmov, čo je veľká téma diskutovaná v posledných rokoch aj v zahraničí.
- ❖ Ďalšou z veľkých tém bude postavenie Súdnej rady a to, či jej členovia majú byť odvolaní kedykoľvek alebo by mali byť odvolaní iba na základe určitých dôvodov, ktoré sú uvedené v ústave.
- ❖ Problematika, ktorú vytyka Európska komisia Slovenskej republike sa týka toho, aké právomoci má mať Ústavný súd SR pri posudzovaní súladu ústavných zákonov s ústavou.
- ❖ Verejné pripomienkovanie zákonov alebo diskusia o zákonoch má svoje nezastupiteľné miesto, pretože odborníci sú potrební pre legislatívny proces a dávajú návod aj inšpiráciu pre prácu poslancov.

1. blok tém

Akých bolo uplynulých tridsať rokov pre Ústavu Slovenskej republiky?

Marián Giba

V jednej ankete do novín som odpovedal, keď sa pýtali, že ako text Ústavy SR obstál za tých tridsať rokov, tak som hovoril, že jednak v úplne prvých rokoch na prelome tisícročí sa ešte ústava viackrát menila práve preto, že v určitých častiach ten text neobstál dobre, alebo v ňom boli také medzery, ktoré bolo žiaduce vyplniť. Ale keď to vezmem celkovo, bez ohľadu na tie zmeny, tak ten text obstál, naša ústava je v súčasnosti druhá najdlhšie žijúca ústava našej histórie. Aj to svedčí o tom, že nebola nejaká nevydarená v zmysle, že by ten systém, ktorý zaviedla a to, čo zaviedla, nemalo obstáť. Určité zmeny boli nevyhnutné, hlavne tie prvé. Myslím si, že jej pridali na kvalite a odstránili detské choroby.

Ústava ale nie je len o texte. Je aj o prístupe k nej, pretože žiadny text ani ústava nemá byť ako recept na čokoládovú tortu, kde máme presne napísanú gramáž všetkých surovín, mechanicky to dodržíme a výsledok je hotový. Je to abstraktný dokument, ktorý ak má dobre fungovať, tak si vyžaduje dobromyseľný prístup k nej a to, že ju budeme rešpektovať, či sme aktuálne vo väčšine alebo v menšine. Keď ju budeme nejakým spôsobom ohýbať, zneužívať, tak to čo dnes nám osoží, sa zajtra otočí proti nám. V tomto si myslím, že máme dosť veľké rezervy, asi väčšie než v tom texte, ktorý by sa mohol určite vylepšovať. V globále asi treba viac pracovať na tom, aby sme k nej mali vyspelejší prístup, než sa zamýšľať nad tým, čo v nej všetko treba ešte meniť.

Ján Svák

Ja by som možno na taký jeden aspekt poukázal, a to ako vnímať našu ústavu predovšetkým cez Deklaráciu práv človeka a občana, ktorá jednoznačne povedala, že štát má ústavu vtedy, keď obsahuje dve časti: prvou je ochrana ľudských práv, druhou je mechanizmus deľby moci. Keby som mal hodnotiť tieto dve časti a ako sa vyvíjali, tak by som až na drobulinké výnimky povedal, si svoje miesto stopercentne splnila. Je to dané aj tým, že v čase tvorby tejto ústavy bola k tomu vo veľkom rozsahu prizvaná odborná verejnosť. Malo sa z čoho vyberať, pretože bolo až deväť návrhov, variantov ústavy od takej, ústavy ľudáckej alebo stavovskej, až po tú ultraliberálnu, ktorá obsahovala doslova a do písmena 15 článkov, takže tie podklady tu boli.

Keď môžem hovoriť za tú ľudskoprávnú časť, tak už som povedal, že obstála. Predovšetkým preto, že sa nakoniec presadil princíp prirodzeno-právnej koncepcie ochrany ľudských práv, čo znamená aj pre politikov imperatívum princípu neznížiteľnosti úrovne ochrany práv. To sa v podstate dodržalo, aj keď v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv je to relatívne. Čo sa týka tej štátovednej časti, teda mechanizmu orgánov štátnej moci, tak tam sú vývojovo zistené väčšie nedostatky aj kvôli tomu, že tu išlo viac o politiku ako odbornosť, a predovšetkým boli v hre rôzne modely deľby moci a formy štátu či vlády. Kým Ústavný súd

v čase od roku 1993 do roku 1998 prezidenta nadopoval právomocami, ktoré sú zrovnateľné s prezidentskou formou vlády, tak mu ich šmahom ruky pri priamej voľbe prezidenta viacmenej zobral. Samozrejme nie všetky úplne, ale podstatnú časť z nich, dokonca s istými dôsledkami až do súčasnosti, keď vzťah medzi prezidentom a vládou, teda pri kreovaní vlády i odvolaní vlády je ešte vo veľmi živom móde.

K otázke, aký mala ústava vplyv na ďalší náš politický vývoj, by som povedal, že veľmi veľký. Realita v roku 1997/1998 bola taká, že v parlamente sa nevedela nájsť ústavnoprávna väčšina deväťdesiatich poslancov a preto vzniklo dokonca aj tzv. zmarené referendum za priamu voľbu prezidenta. Ľudia aj nálada v spoločnosti boli za, ale ústava túto realitu brzdila a preto bola politicky zlomená. V praxi sa zistilo, že voľba parlamente tak ako bola nastavená nevyhovovala. Riešilo sa to radikálne a to znamenalo rozbitie textu našej ústavy.

Kamil Baraník

Ten text sa osvedčil a tým pádom aj udržal po takéto pomerne dlhé obdobie. Otázka toho či zmeniť ústavu a prijať novú ústavu je v zásade dlhodobým problémom, ktorý nenačína možnosť len diskusia u nás, ale vedie sa už desiatky až stovky rokov. Z tohto hľadiska sa nazdávam, že naša ústava taktiež tú historickú úlohu zohrala. Tá deľba moci, aj keď samozrejme, že dala by sa vylepšovať existuje a je funkčná. Avšak, problém možno nie je v tomto prípade text, ale naopak jeho výklad a ten podávajú tie najvyššie ústavné orgány. Častokrát má takú politickú pachuť, a tým pádom sa dostávame k tomu najhlavnejšiemu, a teda že to nie je problém textu, ale jeho aplikácie.

V tomto ohľade je veľmi kľúčová politická kultúra v danej krajine. Ak by sme našu ústavu premietli do Švajčiarska, pravdepodobne by sa tam nič nestalo a keďže politická kultúra sa vo vyspelých západných demokraciách vyskytuje pomerne bežne, tak pravdepodobne ani horšia ústava, ani horší nedokonalý text ústavy, by neznamenal, že spoločnosť sa zosype. Naopak, ak by sme dali napríklad švajčiarsku ústavu do Somálska, pravdepodobne by sa z toho Somálska pri všetkej úcte nestalo Švajčiarsko. Čiže ten text je len výsledkom alebo skôr ústava je výsledkom aplikácie toho textu v praxi a v realite.

Ďalší veľký okruh, ktorý by mala každá moderná ústava upravovať, je vzťah medzi ňou a externými právnymi prostrediami. V našom prípade je to medzinárodné právo a právo Európskej únie. Práve tá druhá hlava našej ústavy, ktorá reguluje základné práva a slobody, práve prostredníctvom toho medzinárodného spektra, predovšetkým prostredníctvom Európskeho dohovoru a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, potvrdila, že je moderná práve v tom duchu, že sleduje tie európske vysoké štandardy ochrany základných práv a slobôd. Tým pádom súdna moc nasleduje štandardy zo zahraničia, po roku 1945, teda po hrôzach 2. Svetovej vojny, kedy sa uvedomilo, že základné práva a slobody sú dôležité, ale niekedy nestačia na ochranu proti vlastnému štátu, tak práve ten medzinárodný aspekt, ktorý

naša ústava prostredníctvom článku 1 odsek 2 naozaj do seba inkorporuje, zabezpečila aj z toho historického pohľadu dostatočnú reguláciu na to, aby sme mohli byť modernou demokratickou krajinou.

Milan Vetrák

Keď hovoríme o tom, či ústava obstála, tak keď sa na ňu pozrieme ako na celok, som presvedčený, že obstála, a to aj vďaka tomu, že v tom čase, keď sa tvorila, bola jej tvorba zverená ľuďom ako boli pán profesor Plank a ďalší. Ďalším takým dôkazom toho, že obstála najmä z toho celkového pohľadu je aj ten, že hoci boli pokusy o mnohé novelizácie a novely ústavy, tak v zásade sme tu mali doteraz len dve väčšie novelizácie. Jedna bola najmä kvôli vstupu Slovenska do Európskej únie a do medzinárodných štruktúr a druhá taká zásadnejšia zmena prišla počas tohto volebného obdobia, ktorá vlastne bola reformou justície. Podľa mňa svedčí to aj o tom, že počas tridsiatich rokov, ak boli len nejaké dve zásadnejšie zmeny ústavy, že z celkového pohľadu skutočne tá ústava ako taká položila pevné základy samostatného štátu.

Tie základné znaky, ktoré tam vidím a prečo hodnotím ústavu ako dokument, ktorý obstál je aj ten, že ustanovuje základný princíp, že tu je jeden štátotvorný národ, ktorým je slovenský národ a potom máme viacero národnostných menšín, ktoré žijú na našom území a ktoré chceme rešpektovať a ktorým aj priznávame určité práva. Druhou veľkou vecou, ktorá sa ústave zakotvila je deľba moci. Takisto súčasťou listina základných ľudských práv a slobôd, veľmi významná časť, nie vždy je to súčasťou ústavy. Niekde je to samostatná príloha. Nakoniec aj na Európskej úrovni máme Chartu základných práv ako prílohu, nie je integrálnou súčasťou tých zakladajúcich zmlúv, ktoré vytvorili Európsku úniu.

Ďalšou veľmi významnou časťou, podľa môjho názoru, je aj odkaz na určité kultúrne duchovné dedičstvo svätého Cyrila a Metoda, pretože náš štát nevznikol v nejakom vzduchoprázdne, ale historicky sa vyvinul aj vďaka svojim predchodcom aj vytrval a prežil v priestore vďaka tomu, že nešlo len o materiálne, nejaké fyzické prvky, ktoré ho charakterizujú, ale išlo aj určité kultúrno-duchovné aspekty, ktoré si prenášal dejinami a na týchto základoch je postavený. Ale súhlasím s tým, že niektoré novelizácie, ktoré boli schválené aj v rámci tých čiastkových ustanovení, neboli úplne najšťastnejšie a že nás v budúcnosti určite čakajú ďalšie novelizácie na vylepšenie niektorých jej ustanovení, kde prevládla viac politika nad odbornosťou.

2. blok tém

Aký vplyv má preambula na ústavu? Niektorí spomínajú otázku občianstva vs. národný princíp; občas zaznieva otázka o tom, či tam má byť odkaz na cirkev, odkaz na svätého Cyrila a Metoda a či sa to „nebije“ so sekulárnym charakterom štátu.

Marián Giba

Preambula je niečo, čo stojí pred 1. článkom ústavy a sú možné dva koncepty. Buď je to integrálna súčasť ústavy, ktorá má rovnakú právnu záväznosť ako zvyšok, alebo je to len slávnostné vyhlásenie, ktoré nemá žiadnu právnu záväznosť a má len ceremoniálny význam. Žiadna ústava na svete nehovorí o tom, či preambula je záväzná alebo nie. Vo Francúzsku sa to vyvinulo tak, že súdy rozhodli, že je záväzná a teda všetky dokumenty, vrátane Deklarácie práv človeka a občana z roku 1789, lebo na nich preambula odkazuje. U nás ústavný súd povedal, že normatívny význam preambula nemá, čiže je právne nezáväzná. Od tejto chvíle je jej obsah symbolický a je vždy odrazom, najmä atmosféry doby, v ktorej ústava vznikala. Možno keby ústava vznikala dnes, znela by preambula inak. Najväčšia bitka bola o to, či to bude začínať vyhlásením „my národ slovenský“ alebo „my občania“ Slovenskej republiky sa uznášame prostredníctvom svojich zástupcov na tejto ústave. Nakoniec sa to vyriešilo šalamúnsky. Do preambuly sa napísalo: „my národ slovenský, pamätajúc na [...] spoločne s príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín, teda „my občania Slovenskej republiky sa uznášame prostredníctvom svojich zástupcov na tejto ústave.“

Tým je jasne povedané, že zdrojom moci na Slovensku nie je slovenský národ v etnickom zmysle, ale všetci občania bez rozdielu, lebo inak by sa náš štát ani nemohol tváriť, že je demokratický. Zdrojom moci sú teda občania, ale zároveň sa nakláňame k etnickej koncepcii národa, kde občanov delíme na národ a národnosti, a oni spolu tvoria kategóriu ľud. Amerika, Veľká Británia, Francúzsko a ďalší vychádzajú z politickej koncepcie národa, kde je každý občan považovaný za súčasť národa a na jeho rodný jazyk sa nepýtame. Existuje len národ, *de iure* neexistujú menšiny, lebo všetci sú rovnakí.

Ako sa však ústavným zákonom môže zmeniť niečo čo je právne nezáväzné? Keby sa do preambuly zasiahlo akýmkoľvek spôsobom, prostredníctvom ústavného zákona by sa jej dala právna sila. Bolo by na osobitnú konferenciu diskutovať o tom, čo je to cyrilo-metodské dedičstvo či historický odkaz Veľkej Moravy, ale mohli by sme narážať potom aj na to, že článok 1 ústavy hovorí, že sa ako štát neviažeme na žiadne náboženstvo. Takže v istom zmysle je možno jednoduchšie, že preambula právnu záväznosť nemá, pretože všetko to ostatné, mimo historických odkazov ako je demokratická forma vlády a slobodný život, už v tom právne záväznom obsahu ústavy zakotvené je. Aby som to nejako zhrnul, preambula nejakým spôsobom odráža pohľad tvorcov textu z roku 1992 a to je aj jej symbolický význam.

Ján Svák

Je to vážnejšia téma v súčasnosti, ako si môžeme možno pripustiť. Vážnejšia najmä v krajinách strednej a východnej Európy, aj v súvislosti so súčasnými udalosťami, ktoré sa dejú okolo nás. Totižto, ja som si preambulu tiež čítal a aj ma bavilo pozrieť sa na to, ako národ, ktorý si vytvoril nejaký štát, vníma svoju históriu. Bolo to také nevinné čítanie, vždy skôr poučno-zábavné. Tak som vnímal tie preambuly až do prijatia ústavy Maďarskej republiky, prvej novej ústavy, ktorá v strednej a východnej Európe bola prijatá (skutočne už v tomto miléniu). Táto ústava začala preambulu vnímať úplne inak, a teda ako záväzný text. A aby o tom nebolo žiadnych pochyb, siedmou novelou tejto ústavy to jasne povedala. Každý štátny orgán je povinný rešpektovať preambulu. Kto to nerešpektuje, nastane trestnoprávna zodpovednosť, to znamená aj trest odňatia slobody, dokonca konfiškácia majetku a tak ďalej. A čo je v nej napísané? Je tam napísaný pohľad politikov na históriu Maďarska, kde sa odkazujú na svätoštefanskú korunu. A to už je vec podstatne vážnejšia aj z hľadiska historických nárokov na túto karpatskú kotlinu.

Milan Vetrák

Stredoeurópsky priestor je budovaný systémom, kde máte jeden štátotvorný národ a potom národnostné menšiny. A to je vlastne základom a je dobre, že je to v preambule, pretože na to aby náš štát vznikol, musel byť nejaký štátotvorný národ a tým sú Slováci. A teraz bez ohľadu na to, či tomu dávame nejakú pozitívnu alebo negatívnu konotáciu a prívlastky. V zákonoch máme zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí, ktorý je tiež budovaný na etnickom princípe. Máme tu zákony na ochranu národnostných menšín, ktoré sú tiež budované na etnickom princípe vo vzťahu k národnostným menšinám. Myslím si, že tá preambula z tohto pohľadu má zmysel, lebo inak by sme museli prejsť na koncept podobný tomu vo Francúzsku, a v iných krajinách a to tak, že úplne zrušíte ochranu národnostných menšín a všetkých prehlásite za občanov Slovenska.

Aj dnes prebiehajú diskusie, ktoré sa vedú týmto smerom a ktoré smerujú k tomu, prečo by sme, povedzme, aj zákon o zahraničných Slovákoch nemali pretvoriť akoby na občianskom princípe. A ja sa ich v tých diskusiách, ktoré sa vedú pýtam: “Dobre a potom súhlasíte s tým, aby sme zrušili národnostné menšiny na Slovensku?” Ja si takýto koncept viem predstaviť, ale keď potom dáte túto otázku, tak na tej druhej strane počujete: “Nie nie, to určite nie”. Mám za to, že základ, štátotvorného národa a národnostných menšín je v stredoeurópskom priestore osvedčený.

Predpokladám, že pokiaľ ide o cyrilo-metodské duchovné dedičstvo, išlo v prvom rade ani nie tak o nejaký náboženský rozmer ich prínosu pre tento priestor, do ktorého patrí aj Slovensko, ale skôr taký duchovno kultúrny rozmer. Že tu bol v tom čase niekto, kto priniesol reč tomu národu, ktorý priniesol určitú kultúru, tak aby nesplynul s inými národmi a ja to vnímam

v skôr v tom duchovno-kultúrnom rozmere, a ten je podľa mňa dôležitý, lebo ten národ sa z niečoho vyvinul. On nevznikol zrazu v deväťdesiatom druhom roku v medzi priestore, v nejakom vzduchoprázdne, a až sekundárne by v tom niekto mohol vidieť nejaký náboženský odkaz.

Nakoniec, keď článok, ktorý tu už bol spomenutý, hovorí o tom, že Slovenská republika sa neviaže na žiadne náboženstvo ani ideológiu, tak ono to znamená, že sa neviaže ani na ateizmus. My tu nebudujeme ani náboženský štát a ani sekulárny štát. To vždy závisí od toho, akých zástupcov ľudu si ľudia zvolia a ako oni vôľu ľudu interpretujú do normatívnych textov a do textu ústavy.

3. blok tém

Keby sme sa teraz posunuli viac do súčasnosti, povedali by ste o ústave, že požíva dostatočnú úctu a rešpekt, napríklad zo strany Národnej rady SR pri výkone jej činnosti a právomoci?

Kamil Baraník

Čo sa týka deľby moci, tak som už aj spomínal, že naša ústava vzhľadom na deľbu moci nie je zlá. Samozrejme sú tam nejaké problémy, niektoré hrany by sa mohli obrúsiť, ale v konečnom dôsledku ide o politickú kultúru a to, akým spôsobom sa ústava potom najvyššími ústavnými orgánmi interpretuje. Ak sa interpretuje na hranu alebo s prihliadnutím len na prísne formálny text ústavy, tak v konečnom dôsledku to môže niekedy vyzeráť tak, alebo to je mnohokrát politikmi prezentované tak, že v politike alebo v ústave sú medzery, ústava si na niečo nepamätala, niektoré veci sú nejasné a podobne. V tomto ohľade nás z odboru ústavného práva niekedy tá politická kultúra privádza k ťažkým úvahám. Ako sa dá pozrieť na text tak bizarným spôsobom, že tí politici v konečnom dôsledku povedia niečo, čo je príkladne absurdné. Pri každej interpretácii ústavy je potrebné hľadiť na ústavu ako na celok, to znamená nielen na konkrétny text, ktorý politici veľmi často a tak veľmi radi predkladajú, aby preukázali svoju pravdu, pričom zamlčia mnohokrát ďalšie súvislosti, ktoré ústava ponúka.

Ústavný súd mnohokrát v judikoval, teda rozhodol v tom zmysle, že ústavu je potrebné vykladať ako celok a vo vzájomnej súvzťažnosti jednotlivých princípov, ktoré jej v zásade vládnu. V tomto ohľade sme niekedy tzv. textualistickí masochisti, prílišní formalisti a len sa obraňujeme textom právneho predpisu, konkrétne našej ústavy. To je v zásade príznačné pre krajiny strednej Európy, nielen pre nás, že v konečnom dôsledku hľadáme pri interpretácii len na text a keď ten text ponúka päť alternatív, a z toho tri sú absolútne absurdné, tak povieme, že aj tie tri sú prípustné, pretože to jazykový výklad pripúšťa. Ale keď sa na ústavu pozrieme skrz jej historický výklad a účel, ktorý mal byť dosiahnutý konkrétnym ustanovením a systémom, ktorý ústava vytvára, tak mnohokrát mnohé alternatívy, ktoré jazykový výklad ponúka, sú automaticky vylúčiteľné, pretože nedávajú zmysel v kontexte celej ústavy.

Ako som už povedal, keď sa vykladá jednotlivý článok ústavy, vykladá sa ústava ako celok a to niekedy privádza aj niektorých politikov k tomu, že ponúkajú veľmi jednoduché riešenia, nabádajú na nezmyselnosť niektorých úvah alebo hovoria, že to riešenie ponúka presne ústava. Lenže ústava to nie je len jednoduchý text, ktorý je vo všeobecnosti väčšinou veľmi neutrálny, ale je veľmi širokorozchodný práve preto, že umožňuje politickým procesom vdýchnuť do tej ústavy zmysel, ktorý musí byť vyložený v súvislosti s ostatnými princípmi výkladu, teda nielen jazykom. Keď sa vrátim späť k pôvodnej otázke či politici vykladajú ústavu, ja si myslím, že ju vykladajú veľmi tendenčne a je to proste vidieť.

Preto u nás nie je potrebné zmeniť ten text ústavy, ale naopak skôr pristupovať k tomu textu s pokorou a hlavne so zreteľom na všetky princípy, ktoré sú v nej obsiahnuté. A to si myslím, že je mnohokrát veľkým problémom, hlavne s ohľadom na politikov, ktorí samozrejme tieto všetky súvislosti asi ťažko obsiahnu a niekedy ich neobsiahnu, nie preto, že by o nich nevedeli, ale preto, že by úmyselne zamlčovali svoje vlastné vedomosti.

Marián Giba

Ja som pred desiatimi rokmi, keď ústava oslavovala dvadsať rokov na pôde Národnej rady SR povedal, že keď naša ústava potrebuje nejakú zmenu najviac, tak je to zmena prístupu k nej. Ten text dosť dobre dovoľuje fungovať, ale keď nie je dobromyseľnosť, potom to nejde. A ak už potrebuje nejakú zmenu v zmysle zmeny textu, tak treba zmeniť spôsob, akým sa ústava mení, vo význame ho sťažiť. Celkovo bolo 19 zmien, z toho štyri alebo päť boli schválené v skrátanom legislatívnom konaní, čím vlastne došlo k zmene ústavy, čo je vo vyspelejšej demokracii nemysliteľné, že za jeden deň sa zmení ústava. Tak to potom aj dopadne z hľadiska kvality prevedenia, že pod zámienkou, že sa pláta medzera, ktorá v ústave ani nie je, sa tam vytvorí ďalšie tri, ktoré tam sú, lebo sa naráchlo napíše niečo, čo niekomu politicky osoží. To bol príklad novely v roku 2011, keď sa tvrdilo, že sa nedá nijako inak poveriť vládnutím Radičovej vlády, len za cenu zmeny ústavy. No nebola to pravda. Skrátka, je to ilustrácia zlého prístupu k ústave a preto, že americká ústava za dvesto dvadsať niečo rokov bola menená 27-krát a naša ústava za tridsať rokov 19-krát. Tá kadencia je predsa len iná, čo asi nie je celkom v poriadku.

To len ako taký dôvetok k tomu prístupu k ústave a ak len kratučko môžem, lebo som sa už nechcel vraciť tým debatám o preambule, ale padol mi zrak na prvú otázku, prečo nie je v preambule spomenuté aj tisícročné vývoja národa v Uhorsku. No ono to je presne to, že tam nielenže nie je spomenuté druhé tisícročné vývoja v Uhorsku, ale tam nie je ani slovo o Česko-Slovensku, a predsa len tá ústava vznikala ešte za existencie Česko-Slovenska. Asi by sme odborne neobhájili, že Veľká Morava mala na podobu Slovenska 1. januára 1993 väčší vplyv ako, povedzme, Česko-Slovensko.

Česi si dali do preambuly, že sú verní všetkým dobrým tradíciám česko-slovenskej štátnosti. Dobrým, čiže komunizmus tam nemusíme vidieť, ale u nás sa to úplne odignorovalo a preto som ja hovoril, ak pritvrdím, že to bol naozaj tiež politický pohľad tvorcov textu preambuly na históriu, pretože hlavný dôvod ani nie je náboženstvo alebo písmo, ale skôr snaha fixovať korene a nejakú historickú legitimitu čo najďavnejšie do minulosti. To je v poriadku. Ale zatvárať oči nad tým, že bolo Česko-Slovensko iba ukazuje, že tá preambula je veľmi výrazne politicky motivovaná. Dalo sa to urobiť inak. No a prečo tam nebolo tisícrocie v Uhorsku? To je asi dosť pochopiteľné, pretože my sme to Uhorsko. Národnostný útlak reálne trval ani nie celé storočie, nebolo to tisíc rokov. Ale predsa len tá pachuť, ktorá tu bola z tej druhej polovice 19. storočia a roku 1918, keď skončilo Uhorsko, tak asi bolo aj logické, že sa nejakým spôsobom opomenul. Habsburská dynastia nebola niečo, čo by sme chceli brať a k čomu sa chceme hlásiť.

Kamil Baraník

Naša ústava bola novelizovaná 19-krát + 1, čo nadväzuje na rozhodnutie Ústavného súdu, ktorý rozhodol o tom, že ústavný zákon bol neústavný a ten ústavný zákon bol náhodou integrálnou súčasťou ústavy, a tým sa tu na pomery Európy stalo niečo pomerne exotické. Celkovo to, že sa vynášlo v našej ústave materiálne jadro ústavy a samozrejme, že keď ste na ústavnom paneli, materiálne jadro proste musí padnúť, bez toho to nejde. A v tomto ohľade by som povedal ešte jednu vec. Národná rada je jediným ústavodarným orgánom – a tak to bolo zakotvené v našej ústave. V zásade si myslím, že v právnej vede ústavného práva všetci bubnujú na to, že proces zmeny ústavy je príliš jednoduchý, dokonca bola nedávno taká komparatívna analýza, kde Slovenská republika bola krajina s najflexibilnejším procesom zmeny ústavy, dokonca v celej Európe, s ohľadom na takzvaných veto hráčov v systéme sme predbehli ešte aj britský parlament.

V tomto ohľade je naša ústava naozaj unikátna, nehľadiac na okolnosti, v ktorých si Ústavný súd SR prisvojil právomoc posudzovať súladnosť ústavných zákonov, ktoré pravdepodobne neboli správne. V konečnom dôsledku by tá právomoc tak či onak práve pri zneužívaní ústavodarného procesu vyvstala, takže si v zásade vytvoril právomoc posudzovať v krajných prípadoch ústavné zákony a ich súlad s ústavou. Iným slovom povedané, Ústavný súd vstúpil do domény, ktorá dovtedy bola v zásade neobmedzená s ohľadom na Národnú radu SR a jej možnosť zmeny ústavy. Chápem, že to musia zmeniť práve tí, ktorí by sa obmedzili a je teda nepravdepodobné, že to nastane. Práve preto do toho vstúpil Ústavný súd a povedal, že existujú určité hranice, ktoré právna veda dlhodobo vytvárala, respektíve aj formulovala tým, že existujú nejaké limity, ktoré národná rada nemá k dispozícii.

Národná rada na to reagovala v poslednej novele ústavy a povedala, že túto právomoc Ústavný súd nemá. To neznamená, že Ústavný súd by mal byť nadradený Národnej rade SR, ale skôr to, že má predstavovať nejaký orgán, poistku proti možnému zneužitiu právomoci s ohľadom na to, čo politická reprezentácia môže ponúkať. A vieme si predstaviť, že raz z tých

deväťdesiatich poslancov sa zdvihnú ruky za niečo, čo ten ústavný poriadok zásadným spôsobom zasiahne negatívne a odoberie možno základné práva a slobody, možno niečo zmení alebo dôjde na extrémne prípady, ktoré sa stať môžu a na ktoré právna veda poukazuje roky. Takže v tomto smere reagovala tak, že povedala nie, takáto právomoc tu pre Ústavný súd ani pre žiadny iný orgán nebude. Čo by som ja v tomto smere napravil, zmenil a upravil je to, že musí existovať nejaká poisťka proti extrémnym prípadom, ktoré národná rada môže prijať.

Milan Vetrák

Viem si predstaviť, a to budem hovoriť za seba, že v preambule môže pokojne byť odkaz na Uhorsko, na to dobré čo v Uhorsku bolo, na to dobré, čo bolo v štáte s Čechmi. Ale hrozí tu aj riziko, že akonáhle začneme meniť preambulu, niekto tomu môže začať pripisovať aj záväzný význam, čo nakoniec môže urobiť aj Ústavný súd. V poslednej dobe registrujem, že je tu tendencia sprísňovať navrhovanie noviel ústavy aj kvôli tomu, že ich je pomerne veľa. Pomerne často sa navrhujú a niekedy sú to také skôr mediálne výstrely alebo pokusy o zaujatie verejnosti ako seriózny záujem ústavu meniť. Ja osobne sa nebránim tomu, aby jednou z vecí, ktoré by sa mohli v budúcnosti zaviesť bolo aj sprísnenie legislatívnej alebo ústavodarnej iniciatívy, ktorá by viedla k zmene ústavy. Dlhodobu sa prikláňam k tomu, že pokiaľ ide o ústavu vo väčšine európskych štátov, novela ústavy býva potvrdzovaná v referende. Tak je to vo väčšine členských štátov Európskej únie a myslím si, že u nás by to bolo tiež správne. Ak hovoríme, že moc pochádza od ľudí a od občanov, mala by byť novelizácia ústavy vždy potvrdzovaná v referende, lebo nielen o sprísňovaní iniciatívnej fázy, ale aj o sprísnení tej schvaľovacej fázy sa pomerne málo hovorí.

Bola by to téma na samostatnú diskusiu a ja verím tomu, že keď hovoríme o tom, ako politici majú tendenciu skôr kaziť novelizácie ústavy, ktoré tu aj doteraz boli a asi aj v budúcnosti budú, že prostredníctvom vzdelávania verejnosti, teda nielen samotných právnikov, kde majú ťažiskovú rolu právnické fakulty, sa postupne pozdvihne aj právne povedomie. Ak do týchto procesov zapojíme odborníkov, budeme vedieť napomôcť tomu, že nebudú schvaľované nepodarky, ale že bude schvaľované niečo, čo má hlavu a pätu.

4. blok tém

Pán Vetrák spomínal možnosť schvaľovania zmien ústavy v referende. Je to niečo, s čím by ste súhlasili? Je to podľa vás vhodný prístup, alebo preferujete skôr niečo iné?

Marián Giba

Univerzálne dobrý model asi neexistuje. Ak by sme išli cestou, kde by sa mala každá zmena ústavy schváliť referendum, potom by bolo treba komplexne riešiť aj otázku referenda ako takého, osobitne ho upraviť pre účely zmeny ústavy. Ak sa bude naďalej vyžadovať nadpolovičná účasť všetkých voličov v referende, aby bolo platné, tak potom by sme sa nikdy k ničomu nedopracovali. Ak by sa zrušilo kvórum, dôsledkom by nemuselo vždy byť platné referendum bez ohľadu na to, čo v ňom bude. Sú to veľmi zložité veci, ktoré treba vidieť vo vzájomnom prepojení.

Dávať do referenda technické zmeny ústavy týkajúce sa zmeny termínov vyhlásenia volieb v jeden deň, aby sa mohli konať prezidentské či európske voľby a kvôli tomu sa mobilizovali občania, si myslím, že by bolo aj zbytočné. Cestou by mohli byť nejaké alternatívy – napríklad, keď sa v parlamente schváli ústavný zákon, tak buď referendum alebo najneskôr o pol roka, o rok, hoci aj ten istý parlament, bude znova musieť v tom istom znení potvrdiť ten ústavný zákon, aby sa tam zaviedla nejaká časová prekážka a minimálne také zmeny ústavy, ktoré sa prijímajú pre účely momentálneho úžitku, aby sa na najbližšie mesiace doslova stali nemožnými. Vylúčiť skrátené konanie by mal jednoznačne byť prvý krok. No chcelo by to aj nejaké časové bariéry, nielen väčšinu, lebo väčšina sa nájde – boli aj také prípady, že zo 147 poslancov zahlasovalo 147 poslancov.

Ján Svák

Súhlasím, že referendum je veľké riziko. Viete, v referende sa bude hlasovať áno alebo nie, ústavné zmeny budú možno fajn, možno nie. Keď dáme do referenda zmenu preambuly, prihlásime sa k histórii uhorského národa, fajn, ale zároveň sa tam dá niečo, čo si dali Rusi, a to doživotné de facto 36-ročné funkčné obdobie prezidenta. To znamená, že sa tam dal historický príbeh, novela ruskej ústavy v roku 2020 – historicky krásny príbeh, veľká vlastenecká vojna ako základ existencie národa ruského, ale k tomu sa do ústavy pridalo ešte aj doživotné funkčné obdobie aktuálneho prezidenta. To je riziko referenda.

Ja som ale za schladenie horúcich hláv, dokonca ešte aj radikálnejšie a to v tom, že by nemohlo ísť o ten istý parlament. Podľa mňa asi taká najväčšia poistka by bola iná politická reprezentácia ako niečo, čo je naozaj pre tú spoločnosť asi dobré, pretože si to za svoje zoberú aj iní poslanci.

Kamil Baránik

Ja som mal na mysli v zásade ten istý model, aký naznačil profesor Svák, a síce aby parlament sám o sebe mohol navrhnuť ústavu a schváliť ju, alebo aby do toho parlamentu boli potrebné voľby. To znamená, že momentom schválenia ústavných zmien by sa parlament musel rozpustiť a ten ďalší parlament by po voľbách musel takéto zmeny potvrdiť. To by minimalizovalo množstvo zmien neuváženeho charakteru. To znamená, že keby sa chceli meniť nejaké detaily, tak by sa skôr hľadali východiská z aktuálneho textu ústavy a súčasne by pri voľbách nehrozilo to, čo v referende, napríklad nedostatočná účasť alebo chýbajúca kvalifikovaná väčšina a podobne. Išlo by v zásade o voľby do zákonodarného orgánu.

Tento model je známy zo škandinávskych krajín, kde je potrebné rozpustiť parlament, aby ten parlament nebol sám sebe ústavodarným orgánom tak, ako bola napríklad Slovenská národná rada, ktorá sama o sebe vytvorila ústavu a pridělila si právomoci. To je v zásade veľké riziko vždy toho, kto vlastne vytvára právomoci pre ďalší orgán, o ktorom nevie ako bude zložený. Ten orgán je vždy uvažlivejší, ako keď sám sebe má prideliť právomoci. Preto je na mieste premýšľanie nad tým, kto sa môže dostať do pozície a aké právomoci mu prisúdime. Samozrejme voľby sa dajú kriviť, dajú sa všelijakým spôsobom manipulovať, ale ak už má byť v demokracii niečo nastavené správne, tak je to ten volebný proces. A ak by ten volebný proces zabezpečoval potvrdenie toho, čo ten predchádzajúci parlament vytvoril, tak v zásade by sa občanom práve skrz výkon volebného práva dala možnosť schváliť, či dané zmeny alebo nechcú, pretože ak je to v moci národnej rady, robia sa také všakovaké veci, aké boli naznačené (skrátene legislatívne konanie), alebo sa v poslednej sekunde návrh zákona úplne zmení, alebo sa tam na základe politických dohôd dopíšu veci.

Už som spomínal príklad zákona, kde ústavný súd nemôže posudzovať súladnosť ústavných zákonov, čo je veľmi komplikovaná vec a nemá sa to čo riešiť v druhom čítaní alebo na konci druhého čítania tesne pred posledným hlasovaním aj keď vieme, že tretie čítanie u nás ani fakticky neexistuje. To znamená, že tie isté problémy, ktoré trápia legislatívny proces, trápia aj ústavodarný proces a niekedy to naozaj nie je účtívé vo vzťahu k textu ústavy. Ak by sa takýmito poistkami a sťažovaním ústavodarného procesu zabezpečil komplikovaný proces, tak by sa v konečnom dôsledku aj k zmene textu ústavy muselo pristupovať uvažlivo, lebo každý, kto by ho menil, by vedel, že tú moc môže stratiť, a tým pádom by možno viac zvažoval ako doň zasiahne.

Milan Vetrák

Pri ústavných zmenách má každý model svoje výhody a nevýhody. Boli tu povedané výhody toho modelu, kde by až ďalší parlament schvaľoval novelu ústavy. Vnímam v ňom isté nevýhody a poviem dva príklady. Prvou nevýhodou je, že po voľbách má vláda určitý mandát a pokiaľ je ten mandát taký, že politici sľubujú zmeny a reformy, ktoré nevyhnutne vyžadujú novelu ústavy, získali by od ľudí mandát, ktorý by nevedeli objektívne realizovať a to by podľa

mňa nebolo ani správne, ani korektné. Zoberte si napríklad reformu justície, a to nehovorím, že so všetkým s tým, čo tam bolo prijaté, súhlasím. Vôbec nie som zástancom toho, aby bola Ústavnému súdu zobratá právomoc posudzovať súlad ústavných zákonov s ústavou, ale ak by ste tej konkrétnej vláde zobrali mandát realizovať akékoľvek ústavné zmeny, malo by to potom veľký demotivačný efekt aj na voličov, pretože by jednoducho volili niekoho, o kom by vedeli, že nevie realizovať zmeny, ktoré tá spoločnosť vyžaduje, napríklad v zlomových situáciách, aká tu bola pri posledných voľbách.

Druhou nevýhodou je, že by ste nevedeli realizovať ani tie technické novely, ktoré tu boli spomenuté. Technická novela, ktorá nás čaká v najbližšej dobe, je spojenie druhého kola prezidentských volieb s eurovoľbami. Stane sa to raz za 20 rokov, čo znamená, že ani takúto zmenu by sme nevedeli vykonať. Súhlasím však aj s tým, že ak by malo byť niekedy zavedené ratifikačné referendum, chcelo by to dopracovanie časti ústavy o referende, pretože z hľadiska textu, ktorý bol prijatý ešte v roku 1992, nepovažujem danú časť za veľmi dokonalú. Navyše by muselo ísť o špecifické referendum; špeciálne robené referendum na ratifikáciu ústavy, aby sa nemuseli schvaľovať akékoľvek technické zmeny. Muselo by sa to tematicky rozlíšiť na viacero otázok, pretože ak spájame v novele ústavy viaceré témy, tak by ani nebolo správne, aby sa o všetkých témach hlasovalo možnosťami “áno” alebo “nie”. Referendum by malo obsahovať viacero seriózne oddelených otázok, aby sa o každej z nich vedeli ľudia rozhodnúť a zahlasovať jednotlivo.

5. blok tém

Našu diskusiu by sme mohli zakončiť pohľadom do budúcnosti. A to tým, čo asi Ústavu SR čaká v najbližších tridsiatich rokoch. V čom vidíte výzvy, ktorým bude čeliť ústava v nasledujúcom období a ako je na ne pripravená?

Ján Svák

Asi bude potrebné zaviesť ústavno-právnu definíciu človeka. Máme tu umelú inteligenciu, ktorá má vlastnú právnu subjektivitu. Virtuálna realita tu je a tú virtuálnu realitu musíme brať do úvahy. Ona tu jednoducho je a nemôže byť, ako si to mysleli priekopníci internetu v pionierskej dobe, nejakým bezvládím a ríšou absolútnej slobody.

Z pohľadu ľudských práv je najlepšie, keď bude platiť princíp nezničiteľnosti úrovne ochrany ľudských práv. Ja si myslím, že tento princíp už ako základná výzva je dobrá; to sa týka nielen ľudských práv prvej či druhej generácie, lebo ako sme si všimli, tak posledné desaťročie je najväčším hobby parlamentu rýpať do druhej generácie ľudských práv – hospodárskych, sociálnych a kultúrnych ako keby sme pred nimi nemali žiadnu úctu. Áno, ide o napĺňanie volebných programov.

Marián Giba

Aby som sa neopakoval, poviem jednu takú konkrétnosť, ktorá nás možno čaká v najbližších mesiacoch, alebo aspoň by nás mala čakať bez ohľadu na aktuálnu vládnu krízu. Ono to s tým nesúvisí priamo, pretože pred rokom Ústavný súd SR povedal, že nie je možné referendum skracovať volebné obdobie národnej rady bez toho, aby to ústava upravovala. A ja s tým súhlasím. Mnohí z tu prítomných vedia, že môj názor bol dlhé roky známy a myslím si, že Ústavný súd ani nemohol nič iné urobiť. Ak by rozhodol, že kto volí, môže aj odvolávať, prinajmenšom by som sa ho opýtal, načo je potom dobré mať v ústave ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta, keď by to podľa takejto logiky išlo aj bez toho.

Podstatnejšie je, že Ústavný súd SR povedal, že volebné obdobie Národnej rady SR sa dá skrátiť len tak ako to upravuje ústava. Referendum neupravuje. Ústavný súd vyslovene povedal, že volebné obdobie sa nedá skrátiť ani ústavným zákonom, na ktorom sa sama národná rada uznesie, hoci to už trikrát v minulosti urobila. Mať v ústave referendum o skrátení volebného obdobia je niečo, čo tam byť môže a nemusí. Väčšina štátov to nemá, okrem dvoch výnimiek na svete. Naopak mechanizmus na skrátenie volebného obdobia z politických dôvodov, keď sa na tom uznesie sám parlament, lebo nie je schopný plniť si funkciu, v ústave byť musí. Aktuálne tam nie je, ak si teda odmyslíme minimálne trojmesačnú účelovú obštrukciu zablokovania národnej rady, aby ju mohla prezidentka rozpustiť. Nedalo by sa komunikačne a politicky ustáť, že každý večer budú tri mesiace správy začínať tým, že národná rada nie je opäť uznašiaschopná.

Je nutné zmeniť ústavu a vytvoriť mechanizmus, aby sama národná rada vtedy, keď to bude nevyhnutné, mohla svoje volebné obdobie ukončiť a akým spôsobom. Či rozpustením, že

zaniká hneď alebo tak, že bude pôsobiť až do volieb. To sú všetko veci, ktoré sa upraviť musia a za normálnych okolností sa na tom už malo rok pracovať. Bojím sa, aby to v prípadných predčasných voľbách nedopadlo tak, že sa tu zase za jeden deň v skrátanom konaní zmení ústava, aby sa mohol parlament sám rozpustiť a na druhý deň sa sám rozpustí. Ak to aj tak nebude, skôr alebo neskôr, v horizonte najbližších tridsiatich rokov sa tu nejaký dôvod na predčasné voľby vyskytnúť môže, ak to teda dnes ešte nie je.

Kamil Baránik

Mnohým z výziev, ktoré budú pre budúcnosť podstatné, nebude čeliť Slovenská republika osamote, pretože ide o veci, ktoré sa môžu a pravdepodobne sa asi aj upravia na medzinárodnej úrovni. Slovenská republika je signatárom množstva medzinárodných zmlúv. Internacionalizácia ústavy sa netýka len Slovenskej republiky, pretože my si nežijeme na vlastnom piesočku oddelení od všetkých ostatných štátov na svete. Sme súčasťou medzinárodného spoločenstva a nie sme ani tak veľkí, ani tak ekonomicky silní, aby sme sa mohli tváriť, že sa nás ostatné problémy netýkajú, či ide o otázky klimatických zmien alebo otázky vojnového konfliktu a podobne.

Je treba povedať, že budúcnosť je práve v internacionalizácii, či sa nám to páči alebo nie. Medzinárodná deľba práce v konečnom dôsledku umožňuje, aby sa napríklad zo Slovenska stal štát, ktorý bude odborný v nejakej konkrétnej sfére a prispieval do rozvoja medzinárodného spoločenstva. Preto je zbytočné klásť si ružové okuliare otázkami alebo odpoveďami na to, že sme sebestační v medzinárodnom spoločenstve, ktoré je vzájomne prepojené. My nemôžeme konkurovať celosvetovému spoločenstvu a preto by sme mali prepojiť a mnohé z budúcich výziev riešiť aj skrz medzinárodnú spoluprácu. To je v zásade cesta, ktorá sa ponúka aj bez toho, aby sme našu ústavu menili.

Aj otázka základných ľudských práv a slobôd sa osvedčila práve preto, že sme na ten vlak, ktorý bol vpredu, ďaleko pred nami, naskočili. Sledujeme vysoké štandardy ochrany základných práv a slobôd, a niekedy aj naše štátne orgány musia skloniť hlavu v prospech ochrany jednotlivca práve preto, aby štát nezneužíval svoje postavenie na úkor jednotlivca, pretože to je ústava. To nie je len o tom, že sa tu delí štátna moc, ale je to hlavne o jednotlivcovi, ktorý má v tom kolose štátu svoje nespochybniteľné miesto a má svoje základné práva, ktoré sú mu garantované aj napriek tomu, že štát a väčšina v ňom to tak nechce. Preto aj ten ústavodarný proces môže byť zneužitý práve v neprospech jednotlivca. Je to dôležité memento, ktoré by nás malo v týchto politických procesoch, ktoré prebiehajú a ktorých sme svedkami posledné týždne omnoho viac ako sme boli zvyknutí, tak práve to tento dokument. Ústava je hlavne o jednotlivcovi. Chráni nás proti tým silnejším a proti väčšine, keďže každý z nás sa v určitom okamihu môže ocitnúť na strane menšiny, či už myšlienkovvej alebo názorovej. V tomto ohľade si myslím, že Slovenská republika je pripravená aj na budúce výzvy a verím tomu, že keď sa nepôjde nejakým trendom uzavretia Slovenska, tak z toho môže štát a predovšetkým občania SR len benefitovať.

Milan Vetrák

Súhlasím s tým, že tu budú aj medzinárodné výzvy a určité podnety, na ktoré budeme musieť reagovať. Nakoniec veľmi diskutovanou témou je aj novelizácia ústavného zákona o spolupráci medzi parlamentom a vládou v záležitostiach Európskej únie. Aj Európska únia sa bude určitým spôsobom vyvíjať a stále bude tlak na to, aby boli rozhodnutia prijímané viac kvalifikovanou väčšinou ako jednomyseľnosťou a nie každému to vyhovuje. Samozrejme je to aj určitý boj o vzdanie sa časti suverenity.

Budeme chcieť riešiť aj ústavný zákon o ochrane verejného záujmu, teda zákazu konfliktu záujmov, čo je veľká téma diskutovaná v posledných rokoch aj v zahraničí. Nedávno sme tu mali konferenciu, ktorá sa venovala ústavnému zákonu, ktorý rieši krízové situácie, vojnový stav a mimoriadne situácie. Zákon ako taký je naozaj veľmi nedokonalý a bude treba s ním niečo robiť. Čo sa týka ústavy, registrujem tieto témy a myslím si, že sa že sa neubránime diskusii, ktorá začala v tomto volebnom období a ktorá sa týka postavenia prokuratúry. Čo s prokurátormi do budúcnosti, či to má byť štátne zastupiteľstvo a či to bude ten typ prokuratúry, ktorý je teraz. Podľa mňa to bude veľká téma v budúcnosti. Ďalšia z veľkých tém bude otázka referenda, ale nielen kvôli ratifikačnému referendu, ale aj kvôli tomu, že podľa mňa tie ustanovenia v zmysle judikatúry Ústavného súdu nie sú teraz v ústave naformulované ideálne.

Určite bude téma, ktorú budeme riešiť, tá, ktorú nám v poslednej dobe vytyka Európska komisia. Týka sa toho, aké právomoci má mať Ústavný súd pri posudzovaní súladu ústavných zákonov s ústavou. Máme tu nedávny judikát, ktorý hovorí, že Ústavný súd ide brániť materiálne jadro ústavy a to je už istým spôsobom prelomenie poslednej novelizácie ústavy. Mali by sme na to teda reagovať. Ďalšou z veľkých tém bude, aké má mať postavenie Súdna rada a či jej členovia majú byť odvolaní kedykoľvek, alebo by mali byť odvolaní iba na základe určitých dôvodov, ktoré sú uvedené v ústave.

Budem musieť otvoriť niekoľko takýchto tém, vrátane predčasných volieb, ktoré boli spomenuté a som veľmi rád, že je aj takýto záujem zo strany verejnosti o to, akým spôsobom by mala byť v budúcnosti ústava menená, lebo aj ten spôsob je tiež určite predmetom diskusií. Súhlasím aj s odbornou verejnosťou, že by v parlamente nemalo byť zvykom, že si ktorýkoľvek poslanec kedykoľvek navrhne nové ústavy. Mal by tam byť určitý počet poslancov, mali by sme to určitým spôsobom aj sťažiť, aby to nabralo vážnosť, aby tá novela ústavy jednoducho bola diskutovaná ešte predtým, než sa navrhne, aby to nebol iba mediálny výstrelok, ale aby to malo širšiu zhodu, či už politicky, alebo aj spoločensky a odborne. Nakoniec to verejné pripomienkovanie zákonov alebo diskusia o zákonoch má svoj zmysel, pretože odborníci sú potrební a dávajú nám aj inšpiráciu pre našu prácu.